

کاربرد رهیافت HLP در شناسایی دانش و تجربیات موفق زنان روستایی شهرستان شیراز

معصومه مؤیدی^{۱*}، حمیدرضا ابراهیمی^۲ و^۳ داریوش حیاتی

^۱ کارشناس ارشد ترویج و آموزش سازمان جهاد کشاورزی استان فارس و^۲ دانشیار بخش ترویج و آموزش کشاورزی دانشگاه

شیراز

چکیده

در حالی که اتفاق نظر زیادی در زمینه نقش نیروهای انسانی در موفقیت طرح های توسعه روستایی وجود دارد، شناخت مناسبی در خصوص نحوه شناسایی و بکارگیری تمام منابع انسانی و دانش موجود در بخش کشاورزی وجود ندارد. همین موضوع، تلاش برنامه ریزان توسعه روستایی برای کاهش فقر، پایدار کردن امنیت غذایی، توانمندسازی و مشارکت نیروی انسانی و در نتیجه بهره گیری از دانش و تجربیات موفق روستاییان را به ضرورتی اجتناب ناپذیر تبدیل ساخته است. این امر بخصوص در مورد فعالیتهای ترویجی از اهمیت بیشتری برخوردار می باشد. چرا که نهادهای ترویجی، اهرم اجرایی و نیروی محرکه کشاورزی و توسعه روستایی کشور بوده و افزایش اثربخشی آنان، در گروه مدیریت دانش، تعامل مستمر و شبکه سازی دانش و موفقیتهای ذینفعان است. لذا این پژوهش با هدف واکاوی، شناسایی و مستند سازی دانش و نوآوریهای محلی زنان روستایی در شهرستان شیراز انجام گردیده تا با ایجاد شبکه‌های از افراد صاحب تجارب موفق در قالب برنامه یادگیری افقی (HLP)، امکان افزایش اثربخشی ترویج و نیل به اهداف توسعه کشاورزی و روستایی را فراهم سازد. بدین منظور نسبت به انجام مصاحبه اکتشافی با گروه‌های مختلف زنان روستایی در ۱۸ روستای شهرستان شیراز اقدام گردید. یافته های پژوهش نشان دادند عواملی نظیر دانش ضمنی، تجربیات شغلی، ابتکارات و نوآوری های محلی زنان روستایی در تجربیات موفق مؤثر بوده اند. واژه های کلیدی: توسعه روستایی، ترویج، تجربیات موفق، زنان روستایی و نوآوری های محلی.

مقدمه:

بخش کشاورزی یکی از تواناترین بخشهای اقتصادی کشور است که تولیدات آن حاصل کار چند میلیون نفر در خانوارهای روستایی می باشد. امروزه تولیدات این بخش، علاوه بر مرتفع ساختن نیازهای داخلی، به بازارهای ملی و بین المللی راه می یابند. در بسیاری از نقاط جهان، زنان نقش مهمی را در خانوار روستایی به عنوان منابع اطلاعاتی و ارائه دهندگان مواد غذایی به مناطق شهری بازی می کنند. زنان روستایی موظف به تمام کارهای خانه، رفاه خانواده و کودکان، تغذیه، انسجام خانواده و کار در مزرعه بوده اند (پراکش، ۲۰۰۳، ص ۴). زنان روستایی به عنوان رکنی از واحدهای تولیدی مطرح و ساختار اقتصادی جوامع بدون تلاش و فعالیت آنان تصویری دور از ذهن بشمار می رود. توجه به نقش زنان روستایی در توسعه روستایی، در برگیرنده تلاش برای شناسایی هر چه دقیقتر و ارزشگذاری فعالیت آنان و رفع مسایل و موانع بر سر راه گسترش فعالیت زنان روستایی در مسیر توسعه روستایی می باشد. پرواضح است، منطق توجیه کننده این تلاش، ضرورت استفاده از تمامی ظرفیتهای بالقوه منابع انسانی جهت امر توسعه می باشد. توجه به زنان روستایی در برنامه توسعه به افزایش بهره‌وری برابر با افزایش در تولید ملی کمکی شگرف می کند.

اتخاذ سیاست های حساس جنسیتی و توانمندسازی زنان بسیار مهم است. زیرا هر دو با توجه به نقش های جنسیتی می تواند تغییر کند به طوری که یک سوم سران کشورهای در اجلاس اهداف توسعه هزاره خواستار بهبود کمی و مشارکت زنان در تمام مراحل تصمیم گیری های سیاسی و اقتصادی از جمله سرمایه گذاری زنان در ساختار و فرآیند های تصمیم گیری محلی شدند (فائو، ۲۰۱۳). همچنین طبق سی و هفتمین کنفرانس فائو در مورد نقش زنان در توسعه کشاورزی و روستایی گفته شد که از بین رفتن شکاف جنسیتی می تواند بهره وری کشاورزی را تا ۱۰ درصد افزایش دهد (فائو، ۲۰۱۱).

لذا این پژوهش با هدف واکاوی، شناسایی و مستندسازی دانش و نوآوری های محلی زنان روستایی در شهرستان شیراز انجام گردیده تا با ایجاد شبکه ای از زنان روستایی صاحب تجارب موفق در قالب برنامه یادگیری افقی (HLP)، در جهت توانمندسازی زنان روستایی در راستای ارتقای سطح زندگی خانوار روستایی و امکان افزایش اثربخشی فعالیتهای ترویج و نیل به اهداف توسعه کشاورزی و روستایی را فراهم سازد. لذا شیوه کار در این رهیافت، شامل: شناسایی تجارب موفق زنان روستایی در زمینه کشاورزی، مستندسازی تجارب موفق زنان روستایی در زمینه کشاورزی، ترویج تجارب موفق زنان روستایی در قالب روش شبکه ای، توسعه مشارکت و ارتباطات زنان روستایی در فعالیتهای کشاورزی و زمینه سازی توسعه اشتغال و مشارکت زنان روستایی می باشد.

روش پژوهش و جامعه آماری

در این تحقیق از روش تحقیق کیفی استفاده شد که با استفاده از مشارکت عمیق و بلند مدت در یک موقعیت میدانی (روستاها) با انجام مصاحبه اکتشافی عمیق با گروه های مختلف زنان روستایی تجربیات موفق آنان شناسایی و از طریق یادداشت برداری و مستندسازی ثبت گردید. جامعه آماری این تحقیق، زنان روستایی شهرستان شیراز بودند که نمونه های مورد مطالعه در سه دهستان با ۱۸ روستای استان انتخاب گردید. روش نمونه گیری هدفمند بود. ۳۸۶ نفر زن روستایی فعال در عرصه های مختلف کشاورزی در این پژوهش با کمک تسهیلگران محلی انتخاب شدند و ۷۰ نفر زن روستایی دارای تجربه موفق در زمینه های مختلف کشاورزی بودند، شناسایی و مورد مطالعه قرار گرفتند. سپس داده های میدانی که در قالب تجربیات موفق ثبت شده بود. مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت و نتایج حاصل از آن در این پژوهش آمده است.

سؤالات پژوهش:

- شناسایی: چند درصد از زنان روستایی مورد مطالعه در شهرستان شیراز، صاحب تجارب موفق هستند؟
تجارب موفق، حاصل خلاقیت و نوآوری است یا دانش بومی؟
- مستندسازی: تجارب موفق در چه زمینه هایی است؟
نتایج حاصل از اجرای این تجارب موفق چیست؟
سابقه، نقاط قوت و چالش های این تجارب موفق چگونه است؟

نقش اشتغال و مشارکت زنان در توسعه روستایی

مردم را نمی توان توسعه داد بلکه باید زمینه توسعه توسط خودشان را فراهم نمود. در سال های اخیر توسعه عمودی به شدت زیر سؤال رفته و موضوع نقش مردم محلی تقویت شده است (کمالی، ۱۳۸۵، ص ۲۱۷). تغییر در تفکر توسعه و عمل نسبت به برنامه های مردم محور و مشارکت مردم و جوامع در تصمیم گیری ها ی زندگی خود، فرصت جدیدی برای تغییرات اجتماعی و توانمندسازی زنان و مردان در مناطق روستایی ایجاد کرده است (فائو، ۱۹۹۹). توانمندسازی کلید موفقیت و پایداری از طرح های توسعه در مناطق روستایی است که از طریق ارتقاء دانش و مشاوره در فرآیندهای مشارکتی و پاسخگو حاصل می شود (پراتو و لونگو، ۲۰۱۲). زنان روستایی جمعیت قابل ملاحظه ای از جوامع مختلف را تشکیل می دهند. در سال ۲۰۰۶ جمعیت روستایی در جهان حدود ۵۱ درصد و نیروی کار در بخش کشاورزی ۴۲ درصد نیروی کار و زنان ۴۴ درصد نیروی کار در بخش کشاورزی را تشکیل می دادند. زنان در آسیای مرکزی، ۴۰ درصد جمعیت فعال بخش کشاورزی را داشته اند. در اروپا جمعیت روستایی ۲۴

درصد کل جمعیت، نیروی کار کشاورزی ۲ درصد از کل نیروی کار و زنان ۳۶ درصد نیروی کار در بخش کشاورزی تشکیل می دادند(فائو، ۲۰۱۱). زنان روستایی، بخش عظیمی از نیروی کارکشاورزی جهان را تشکیل می دهند سهم این گروه در فعالیت های کشاورزی در کشورهای در حال توسعه به مراتب بیشتر از سایر کشورها است، زنان به طور متوسط ۴۳ درصد از نیروی کار کشاورزی در کشورهای در حال توسعه را تشکیل می دهند. در آمریکای لاتین ۲۰ درصد، در بخش هایی از افریقا و آسیا ۵۰ درصد و در تعداد کمی از کشورها ۶۰ درصد می باشد (فائو، ۲۰۱۰). زنان در کشاورزی به عنوان کشاورز روی زمین خودشان به عنوان کارگر بدون مزد در مزارع خانوادگی یا به عنوان کارگر دیگر مزارع و شرکت های کشاورزی کار می کنند. آنان در هر دو بخش تولید محصول زراعی و دام در سطح معاش و تجاری نقش دارند (فائو، ۲۰۱۱). حدود دو سوم از نگهداران دام ها را در جهان زنان تشکیل می دهند که حدود ۴۰۰ میلیون نفر هستند (تورنتن و همکاران، ۲۰۰۲). با این حال، زنان اکثریت فقیر روستایی (۷۰ درصد) و بی بضاعت در جهان تشکیل می دهند (پراکش، ۲۰۰۳ و IFAD، بی تا).

در ایران، جمعیت کشور طبق سرشماری عمومی نفوس و مسکن ۱۳۹۰ بیش از ۷۵ میلیون نفر بوده است که بیش از ۲۱ میلیون خانوار را تشکیل می دهند که از این جمعیت حدود ۲۸/۵ درصد آن در روستاها زندگی می کنند (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۰). طبق آمارگیری نیروی کار در زمستان ۱۳۹۱، سهم اشتغال افراد ۱۵ ساله و بیش تر در بخش کشاورزی در ایران ۱۶/۸ درصد و در استان فارس ۲۱/۳ درصد بوده است. اما برای افراد ساکن نقاط روستایی ۱۵ ساله و بیش تر سهم اشتغال در بخش کشاورزی در کشور ۴۷ درصد و در استان فارس ۴۳/۹ درصد بوده است. همچنین سهم اشتغال زنان روستایی ۱۵ ساله و بیش تر در بخش کشاورزی در کشور ۶۰/۶ درصد و در استان فارس ۴۵ درصد بوده است(مرکز آمار ایران، ۱۳۹۱). چنانچه معتقد باشیم زنان روستایی در جامعه روستایی، نظام تولید و بازخور مسایل فرهنگی و اجتماعی نقش مؤثر و تعیین کننده ای ایفا می نمایند. به همین نسبت ضروری است در آموزشهای متناسب با فعالیت و پیشه در ابعاد و عرصه های مختلف زندگی جهت ارتقاء بینش، دانش و نگرش آنان اهتمامی خاص داشت. توجه به فرصتهای برابر برای زنان روستایی یک ضرورت عملی برای زنده ماندن و پایداری توسعه روستایی است. برای توسعه منابع انسانی در حفظ بافت اجتماعی جوامع روستایی و اقتصاد احیاء کننده محلی، مشارکت زنان بسیار حیاتی است (فیشلر، ۲۰۰۰).

زندگی و اقتصاد جامعه روستایی، از طریق مشارکت فعال زنان و شبکه سازی آنان از نظر فعالیت و تبادل تجربیات و سرانجام مشارکت در برنامه ریزی های توسعه کشاورزی و روستایی امکان پذیر است. برنامه ریزان توسعه در یک موقعیت برای احترام به دانش و تجربه زنان روستایی، فرآیندهای ارتباطی می تواند شبکه جدید اجتماعی - اقتصادی را بهبود بخشد. این شبکه جدید ارتباطی می تواند به زنان روستایی در تبادل تجربه و آموختن از یکدیگر کمک نماید. ارتباطات و شبکه سازی از طریق ایجاد تبادل دانش و تجربیات، می تواند به تحریک آگاهی و انگیزه زنان منجر گردد و در نتیجه در تصمیم گیری های زندگی خود تأثیرگذار شوند. در واقع ارتباطات شبکه ای می تواند تغییر در نگرش ها و رفتار اجتماعی را موجب شود و در شناسایی فرصت های پایدار و راه حل های توسعه روستایی کمک نماید.

وزارت جهاد کشاورزی ایران با درک نقش و اهمیت زنان در بخش کشاورزی، مجموعه ای از فعالیت ها را به منظور افزایش دسترسی زنان روستایی به منابع مالی، رفع موانع فرهنگی و ارتقای نقش مؤثرتر آنان در عرصه های اجتماعی، اقتصادی و دسترسی به فرصت های شغلی، به اجرا گذارده است که از جمله این برنامه ها می توان به تربیت زنان تسهیل گر توسعه روستایی در جهت تسهیل ارتباطات متقابل بین افراد و بخش دولتی و اجرای پروژه های مانند برنامه های آموزش افقی (HLP) یا شبکه یادگیری تجارب موفق اشاره کرد.

مدیریت دانش و تجربه

دانش چیزی نیست که بتوان آن را مدیریت کرد. می توان دستیابی به آن را آسان تر کرد، از آن حمایت کرد و ارج نهاد، اما نمی توان آن را مدیریت نمود. فقط مردم می توانند دانش را به وجود بیاورند و هدف به وجود آوردن محیطی است که در آن کشف، ایجاد و اشتراک دانش با دیگران نه تنها به راحتی میسر باشد، بلکه چنین فعالیتهایی مورد تقدیر واقع شوند(ترنتن و مک کراکن،

۲۰۰۵). لازمه یادگیری این است که دانش فردی به دیگران انتقال یابد تا آنها از این دانش مثبت در انجام فعالیت‌های کاری خود استفاده نمایند. لذا باید ابتدا دانش شناسایی و ضمن ذخیره سازی، طبقه‌بندی، نشر و کاربرد دانش به ایده ها و تفکرات جدیدی برسند (انواری رستمی و شهائی، ۱۳۸۸: ص ۲). بنابراین دانش آزمون شده افراد مهم هستند که از آن به عنوان تجارب یاد می شود. تجربه ۲ نیز به مفهوم آزمون و از آزموده خویش آموختن است. بنابراین مجرب و متخصص به کسانی اطلاق می شود که در زمینه ای خاص، از دانش عمیق برخوردارند و با تمرین و تجربه ای در مقاطع و شرایط خاص آموخته‌اند (جعفری مقدم، ۱۳۸۳). مدیریت دانش ایجاد می کند که تجارب شناسایی، مستند و انتقال داده شوند.

پیشینه یادگیری افقی ۳ (شبکه یادگیری تجارب موفق)

برنامه آموزش افقی یک ابتکار آموزشی برای کشاورزان است. که دولت بنگلادش آن را در سال ۲۰۰۷ میلادی بکارگرفته و سازمانها و موسسات توسعه ای مختلف از آن حمایت می کنند. بخش های دولتی در سطوح محلی تحت این برنامه با یکدیگر ارتباط برقرار می کنند تا تجارب ارزنده در عرصه های عملیاتی را شناسایی کرده، به اشتراک گذاشته و در حوزه خود اجرا نمایند (بانک جهانی، ۲۰۰۸). برنامه آموزش افقی یک برنامه نتیجه محور و مبتنی بر یادگیری از همقطاران است که بر تبادل تجارب موفق تاکید دارد. یکی از ویژگی های آموزش افقی، آن است که عوامل بیرونی نمی توانند چیزی را تحمیل کنند. (یعنی بهترین ها را سطوح پایین تر مثل کشاورزان تعیین می کنند). HLP در واقع یک روش جدید برای افزایش بهره وری در انجام فعالیتهای ترویجی است. یک روش ترویجی برای گسترش فعالیتهای خوب است. که یک نوع شبکه دانش بومی یا شبکه ترویج نمونه ها و الگوهاست. فعالیتهای موفق و خوب زیادی وجود دارد که از آنها خبری نیست. شناسایی این موفقیت ها و مستندسازی و کسب تجربه از موفقیت سایرین از فرایندهای این روش است. تأثیری که تسهیلگران می توانند در گسترش نوآوری ها بومی داشته باشند می توانیم استفاده کنیم. شبکه یادگیری تجارب موفق برنامه ای پویا برای افزایش مشارکت و تقویت نوآوری های محلی است و در جهت گسترش ملی این تجربیات است. یادگیری افقی دارای اصولی است که شامل موارد ذیل می باشد:

۱. قدردانی: درک توانایی ها و قوت ها برای غلبه بر تهدیدها و ضعف ها
۲. ارتباط: از بین بردن فاصله ها به منظور رسیدن به اهداف مشترک
۳. تطبیق: استفاده از روش عملی که از طریق بازدید محلی قادر به گسترش است (توافق/تکرار: برای توانا ساختن به تکرار تجارب موفق از طریق قرارگرفتن در معرض آن تجارب در محیط محلی و آغاز به اجرای آنها (سیردپ، 2009)

فرایند برنامه یادگیری افقی (شبکه یادگیری تجارب موفق):

۱- شناسایی- اجتماع محلی و تشویق به شناسایی تجارب موفق (با ذکر شاخص های موفقیت) شده : در این تحقیق ابتدا شهرستان شیراز انتخاب شد و سه دهستان و ۱۸ روستایی که زنان روستایی در زمینه کشاورزی فعالیت بیشتری داشتند، مشخص گردید. سپس تسهیلگران زن در روستاهای مذکور در زمینه شبکه‌ای کردن تجارب موفق توجیه شدند و آنان در روستاهای خود به شناسایی زنان دارای پتانسیل تجارب موفق پرداختند. سپس در جلسه ای که با حضور زنان صاحب پتانسیل تجارب موفق بود، افراد محلی و خود زنان روستایی، تجارب خود یا همقطاران خود را معرفی می کردند.

² experience

^۳ . Horizontal Learning

⁴ . World Bank

- ۲- یادگیری- اجتماع محلی، تجارب موفق را که می خواهند بازدید کنند انتخاب کرده و سپس از طریق بازدید از آنها از همقطاران خود یاد می گیرند.
- ۳- اولویت بندی- سپس اجتماع محلی تجارب موفق معتبر را اولویت بندی کرده و با برنامه ریزان توسعه برای گنجاندن اجرای این فعالیت ها در برنامه و بودجه سالانه بحث می کنند.
- ۴- تکرار- اجتماع محلی تجارب موفق را با حمایت همقطاران خود بعنوان یک شبکه تکرار می کنند.
- ۵- نظارت- اجتماع محلی بر پیشرفت در تکرار و بکارگیری تجارب موفق توسط سایرین نظارت کرده و پیشرفت حاصل شده از طریق شبکه یادگیری افقی مشخص می شود(لاهی، ۲۰۱۲).

فرمت مستندسازی تجارب موفق:

وجه اشتراک تمامی اقدامات مستندسازی را می توان مکتوب نمودن هدفمند بخشی از دانسته ها و آگاهی ها دانست. در واقع مستندسازی مراحل تدوین و تنسيق سیر تکوین یک فعالیت، یا مجموعه ای از فعالیت ها از مرحله احساس نیاز تا انجام را شامل می شود. مستندسازی دانش و تجربه می تواند راهنما و دستنامه ای برای سایرین باشد. همچنین مستندسازی تجربیات آلترناتیوهای تصمیم گیری باشد(انواری رستمی و شهانی، ۱۳۸۸: ص ۱۶).

فرمی با عناوین ذیل جهت مستندسازی تجارب موفق زنان روستایی تهیه و تکمیل شد که عناوین آن شامل: زمینه(سابقه فعالیت)، شرح فعالیت(تجربه موفق)، شاخص های موفقیت، نقاط قوت، چالش ها و راه ارتباط (نام، مشخصات، آدرس و راه های تماس) است.

دستاوردهای برنامه یادگیری افقی:

ایجاد شبکه های همسطح پایین دست را تسهیل می کند. این شبکه نیز به نوبه خود اعتماد به یکدیگر را افزایش داده و ابتکارات را تشویق می کند. این شیوه آموزش، می تواند اصلاح در جهت ساختار از پایین به بالا را ممکن سازد. ارزش افزوده برنامه یادگیری افقی در جدول شماره ۱ آورده شده است. نقطه شروع یادگیری افقی ظرفیت های موجود است. این برنامه از طریق مردم و برای مردم در عرصه عمل اجرا می شود و دانش بومی و نوآوری های محلی است که برای مردم قابل قبول و مورد اعتماد است.

جدول شماره ۱: ارزش افزوده برنامه یادگیری افقی

یادگیری افقی	روش های مرسوم	
ظرفیت های موجود	کمبود های موجود	نقطه شروع
رویاری با تجارب موفق	یاسخگویی، به نیازها	اهداف
سطوح محلی	کارشناس	آموزش دهنده
مردم	برنامه	تصمیم گیرنده
برای رفع نیازهای مردم	برای اجرای استانداردها	چرا
میدان (عرصه عمل)	کلاس درس	کجا

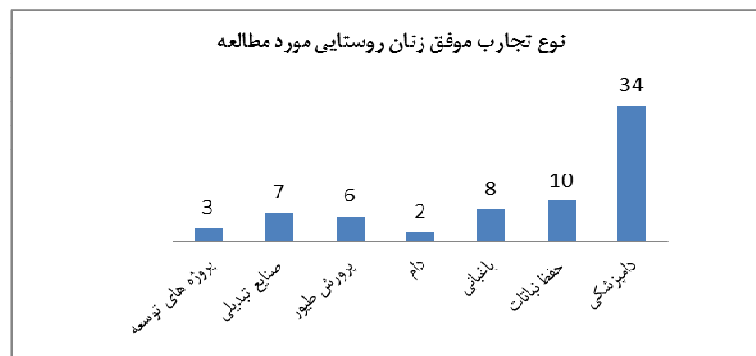

چه دانشی	دانش مدون کلاسی	دانش مفهومی و بومی
نتایج	افزایش ظرفیت	افزایش ظرفیت و اعتماد

منبع: لاهیری، ۲۰۱۲.

یافته ها:

این پژوهش در مجموع ۱۴ جلسه برگزار گردید و ۳۸۶ نفر در مصاحبه عمیق اکتشافی گروهی زنان روستایی شرکت کردند. به طور متوسط در هر جلسه ۲۷ نفر زن روستایی شرکت کردند که ۷۰ نفر (۲۵/۹ درصد) از آنان دارای تجربه های موفق در زمینه کشاورزی بودند. از ۷۰ تجربه موفق، ۳۴ مورد (۴۹ درصد) در حیطه دامپزشکی، ۱۰ مورد (۱۴ درصد) حفظ نباتات، ۸ مورد (۱۱ درصد) باغبانی، ۷ مورد (۱۰ درصد) صنایع تبدیلی، ۶ مورد (۹ درصد) پرورش طیور، ۳ مورد (۴ درصد) پروژه های اشتغالزای توسعه واحد امور زنان روستایی و ۲ مورد (۳ درصد) در زمینه دامداری بوده است. همان طور که نمودار ۱ نشان می دهد، بیشترین تجارب موفق زنان روستایی مورد مطالعه در حیطه دامپزشکی و مبارزه با آفات و بیماریهای گیاهی بوده است.

نمودار ۱: تجارب موفق زنان روستایی مورد مطالعه در بخش های تخصصی کشاورزی

یافته ها گویای آن است که ۲۳ مورد (۳۳ درصد) تجربه موفق نوآوری و خلاقیت محلی بوده است و ۴۷ مورد (۶۷ درصد) دانش بومی زنان روستایی محسوب می شد که نتایج آن در جدول شماره ۲ نشان داده شده است.

جدول شماره ۲: تجارب زنان روستایی مورد مطالعه از نظر حیطه و نوع دانش

نوع تجربه	دامپزشکی	حفظ نباتات	باغبانی	دام	طیور	صنایع تبدیلی	پروژه های توسعه دفتر زنان
دانش بومی	۲۸	۲	۴	۲	۵	۶	۰
نوآوری محلی	۶	۸	۴	۰	۱	۱	۳

همان طور که یافته های جدول شماره ۲ گویای آن است، بیشترین خلاقیت و نوآوری تجارب زنان روستایی در حیطه مبارزه با آفات و بیماریهای گیاهی بوده است. همچنین بیشترین تجارب حاصل از دانش بومی آنان در زمینه مسائل دامپزشکی (درمان و

پیشگیری از بیماریهای دامها) به دست آمده است. همچنین طبق جدول شماره ۳، بیشترین تجارب مشابه در یک موضوع در زمینه حفظ نباتات و دامپزشکی قرار دارد.

جدول شماره ۳: نوع تجارب موفق زنان روستایی مورد مطالعه بر حسب موضوع

حیطه	موضوع	تعداد تجربه
حفظ نباتات	مبارزه با آفت کدو و گوجه فرنگی	۱
	مبارزه با کرم ریشه درختان و گل ها	۳
	مبارزه با شته درخت انار	۲
	مبارزه با آفت خیارسبز	۱
	پیشگیری از حمله آفات انباری حبوبات	۱
	مبارزه با شته گل‌های آپارتمانی (دیفن)	۱
	مبارزه با علف هرز سس	۱
ترویج	افزایش رشد جوجه ها از طریق تغذیه	۲
	افزایش تخم گذاری مرغها در فصل سرما	۱
	ارتقاء کیفیت تخم مرغ از نظر میزان کلسیم	۱
	بهبود بازارپسندی تخم مرغ ز طریق زردتر شدن زرده	۲
بافتاری	جوانه زنی سریعتر در قلمه گل فیکوس با استفاده از زغال	۱
	ریشه زایی در گل بنجامین و دیفن با استفاده از پودر استخوانهای مرغ	۱
	استفاده از خون حیواناتی که ذبح شده در تغذیه گیاه	۱
	استفاده از پساب حاصل از آب پز کردن تخم مرغ در آبیاری گل ها	۱
	افزایش رشد گیاه (انگور یا قوتی، گل‌های آپارتمانی) با تعویض خاک	۱
	کاهش زمان میوه دهی درختان مثمر با استفاده از کود مرغی	۱
	استفاده از کمپوست و کود سبز در درختکاری	۱
	تهیه سرکه سیب	۱
	پیشگیری از خراب شدن ترشی	۱
تولیدی	بهبود کیفیت سبزی خشک با طراحی دستگاه سبزی خشک کن	۱
	پیشگیری از خالی شدن خیارشور	۱
	بهبود کیفیت رب انار	۱
	تهیه روغن محلی	۱
	افزایش شیر گاو با استفاده از پوسته تخم مرغ در تغذیه	۱
	افزایش شیر دام های سبک از طریق تأمین میزان حرارت مورد نیاز	۱
حیطه	موضوع	تعداد تجربه
تولیدی	افزایش عملکرد ورمی کمپوست با استفاده از ریشه شیرین بیان (حک)	۱
	بهبود کیفیت ورمی کمپوست تولیدی با استفاده از پوشش دادن سطح بستر	۱
	ارتقاء بهره وری در ورمی کمپوست با استفاده از سیوس گندم و شربت به لیمو	۱

۱	پیشگیری از مرگ و میر دام تازه متولد شده	د امپزشکی
۱	درمان خاک خوری دام ها با استفاده از نمک	
۳	پیشگیری از بیماری های مرغی (پياز، سير، آب نارنج و آب غوره)	
۳	درمان نفخ دام	
۲	درمان پرخوری گوسفند جو خورده (روغن و چای)	
۱	درمان اسهال گوساله شیری با میوه درخت بلوط	
۱	درمان سرماخوردگی مرغها با آبغوره و سير و پياز	
۲	درمان عفونت چشم دام	
۳	درمان ورم یستان گاو	
۱	جلوگیری از خونریزی زخم دام	
۱	درمان مسمومیت گاو	
۴	مبارزه با کنه دامی و طیور	
۱	درمان له شدگی دهان دام ها	
۱	درمان یرقان دام	
۱	درمان تب گاو تازه زایمان کرده	
۱	درمان کاهش قند خون گاو تازه زایمان کرده	
۳	درمان کوفتگی و زخم های روی بدن دام	
۲	درمان تخم اندازی مرغها (لمه انداختن)	
۱	درمان یره ای که آغوز گیر شدخ	
۱	درمان تخم نگذاشتن مرغها	

نتایج و پیشنهادات:

- همان طور که نتایج این تحقیق نشان داد، بیش از ۲۵ درصد زنان روستایی دارای تجارب موفق در زمینه های مختلف کشاورزی بودند. لذا توجه به دانش و تجربه این گروه، می تواند مشکلات کاری همقطاران خود را حل نماید و در نتیجه آنان از تجارب موفق این افراد استفاده نمایند. لذا شناسایی این افراد، مستند کردن تجارب آنان و برقرار کردن ارتباط بین این گروه های همسطح در قالب شبکه و آموزش این افراد به خصوص از طریق مشاهده و آموزش عملی به دیگر همقطاران می تواند به ترویج اثربخش منجر گردد.
- بر اساس نظرات افراد مورد مطالعه در این پژوهش، اجرای این تجربه ها می تواند منجر به نتایج شامل: کاهش خسارت محصولات، کاهش زیان اقتصادی، کنترل آفات، بهبود کیفیت محصولات تولیدی، افزایش عملکرد، کاهش ضایعات، تولید محصول سالم و عاری از مواد شیمیایی، کوتاه شدن دوره رشد (رویشی- زایشی)، افزایش رشد رویشی، افزایش درآمد، ماندگاری بیشتر محصول، جلوگیری از تلف شدن دام و افزایش ایمنی بدن دام گردد. بنابراین ترویج تجارب موفق در قالب سیستم شبکه ای منجر به بهبود اقتصادی، کاهش هزینه ها و افزایش درآمد و استفاده بهینه از منابع می شود.

- با اجرای تجارب چالشهایی مطرح است: هزینه بر بودن در واحدهای بزرگ در مورد بعضی از تجارب، ایجاد حساسیت و نیاز به ایمنی کار . بنابراین تجارب موفق زنان روستایی در سطح کوچک و اشتغالات خانگی مؤثرتر است. بنابراین تجارب موفق در سطح محلی و واحدهای کوچک ترویج گردد.
- تجارب موفق زنان روستایی می تواند با در نظر گرفتن شاخص های ذیل باشد: بازارپسندی بیشتر، افزایش رشد رویشی، ریشه زایی بیشتر گیاه، تولید جوانه های بیشتر، کاهش مصرف آب، کاهش مرگ و میر. لذا می توان گفت که اجرای تجارب موفق در راستای افزایش بهره وری در کشاورزی خرد و افزایش درآمد خانوار است.
- نقاط قوت تجارب موفق افراد مورد مطالعه شامل: حفظ محیط زیست، استفاده از مواد طبیعی و برگشت پذیر، ارزان بودن نهاده های مورد استفاده، در دسترس بودن نهاده ها، راحت و ساده بودن فرآیند، کاهش ضایعات و زباله های شهری، استفاده مفید و بهینه از منابع، تقویت خاک، بی ضرر بودن است. نقاط قوت تجارب موفق زنان روستایی در واقع گام برداشتن در راستای توسعه کشاورزی پایدار و توسعه دانش متناسب با سطح محلی است.
- به نظر می رسد بیشترین تجارب زنان در حیطه دامداری و مسائل دامپزشکی است که بیشتر فعالیتهای زنان در کشاورزی خانواده شهرستان شیراز در این زمینه است. لذا با ترویج تجارب این حیطه می توان از هزینه های هنگفت جلوگیری کرد.

قدردانی :

بر خود لازم می دانم از زحمات همکاران این پژوهش سرکار خانمها مهندس رویا فرهمند، مهندس کبری مرتضایی، تسهیلگران و زنان روستایی شرکت کننده در این شبکه یادگیری تجارب موفق تشکر و قدردانی نمایم.

منابع مورد استفاده:

انواری رستمی، ع. و شهائی، ب. (۱۳۸۸). مدیریت دانش و سازمان یادگیرنده: تحلیلی بر نقش مستندسازی دانش و تجربه، نشریه مدیریت فناوری اطلاعات، دوره ۱، شماره ۲، ص ۳-۱۸.

کمالی، م. ب. (۱۳۸۵). تحقیقات مشارکتی: رهیافت هاف تجربیات و پیشنهادها، فصلنامه روستا و توسعه، سال ۹، شماره ۴، ص ۲۱۷-۲۴۷.

مرکز آمار ایران، (۱۳۹۰). گزیده نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن ۱۳۹۰، قابل دسترسی در سایت: www.amar.org.ir

مرکز آمار ایران، (۱۳۹۱). نتایج آمارگیری نیروی کار زمستان ۱۳۹۱. قابل دسترسی در سایت: www.amar.org.ir

جعفری مقدم، س. (۱۳۸۳). مستندسازی تجربیات مدیران از دیدگان مدیریت دانش. تهران: موسسه تحقیقات و آموزش مدیریت.

- FAO. (2010). Roles of women in agriculture. Prepared by the SOFA team and Cheryl Doss. Rome, At: www. FAO.Org
- FAO, 2011, The State Of Food and Agriculture , Men and women in agriculture: closing the gap. Thornton, P.K. , . Kruska, R.L, Henninger,N. , Kristjanson, P.M. , Reid,R.S. , Atieno,F. , Odero, A.N. & . Ndegwa, T. (2002). Mapping poverty and livestock in the developing world. Nairobi, ILRI (International Livestock Research Institute).
- FAO, 2011,The Crucial Role of Women in Agriculture and Rural Development (theme of the 37th FAO Conference), March 2011, At: At: www.fao.org
- Prakash, D. (2003). Rural Women, Food Security and agricultural cooperatives, At: www. Uwcc.wisc.edu
- IFAD, (?). Rural Women in IFAD`S Projects: the Key to Poverty Alleviation, At: www. Ifad.org
- Fischler, F. (2000). Women Active in Rural Development, European Commission Directorate , General for Agriculture.
- Prato, B. and Longo, R. (2012). Empowerment of poor rural people through initiatives in agriculture and natural resource management, At: www. Oecd.org
- World Bank (2008). Horizontal Learning for Strengthening Capacities of Local Government Institutions in Bangladesh, Report on the National Dissemination Workshop, Dhaka, October 30, 2008.
- CIRDAP,(2009). HLP Partner in Bangladesh. At: www. investorsbd.com
- Lahiri, S. (2012). National Workshop on Horizontal Learning Programme for Extension Workers of Ministry of Jihad-e-Agriculture and Local Female Facilitators, 18-21 November, 2012.

Application of HLP toward Exploring Rural women's knowledge and Successful Experiences in Shiraz City

Moaydi M.^{*1}, Ebrahimi H.², Hayati I.

^{1,2} Master of Agricultural Jihad Organization promoting the education of the province-IRAN, ³ Associate Professor, Department of Agricultural Extension and Education, Shiraz University.

Abstract

In Spite that there is a consensus regarding the role of human resources in rural development projects, but we confront with low knowledge toward cognition and application of human resources potential in agriculture sector. Therefore, many struggles toward poverty alleviation, food security, human empowerment and local participation have been fruitless. Agricultural extension system as the responsible of rural development has very important role in knowledge management, continues interaction, knowledge networking, and clients' success. Therefore, extension system is responsible toward exploring, analysis and documentation local knowledge and successful experiences. This study goal was exploring, analyzing, and documentation of rural women's local innovation and knowledge who live in shiraz county. HLP approach was used as an appropriate strategy for launching network among them. Exploring interview technique was use for extracting data among local rural women groups from eighteen village in shiraz county. Findings revealed that factors like tacit knowledge, professional experiences, local innovations influenced on their success.

Key Words: Rural development, extension, successful experiences, rural women and local innovation .